

Muzeum Archeologiczne w Biskupinie wczoraj i dziś

Muzeum Archeologiczne w Biskupinie jako instytucja kultury podlega samorządowi kujawsko-pomorskiemu funkcjonuje od 2000 roku. Wcześniej przez 44 lata Muzeum w Biskupinie było oddziałem Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie.

Muzeum działa nie tylko w obrębie rezerwatu archeologicznego, na terenie Muzeum lecz poza rezerwatem znajdują się obiekty obsługi ruchu turystycznego, warsztaty, magazyny, infrastruktura techniczna oraz Dział Konserwacji Muzealiów.

Pozostałości grodu kultury łużyckiej z VIII-VII w. p.n.e zostały odkryte na półwyspie jeziora Biskupińskiego w 1933 roku. W roku następnym rozpoczęto badania wykopaliskowe, które kontynuowano do 1939 r. W okresie okupacji w latach 1940-1943 badania prowadzone były przez nazistowską organizację Ahnenerbe celem znalezienia śladów pragermańskości. Po wojnie wykopaliska trwały od 1946 do 1974 roku, i wtedy zdecydowano że nie należy odsłaniać dalszych reliktywów drewnianego grodu, gdyż grozi to ich rozkładem. Od czterech dekad Muzeum w swej działalności konserwatorskiej skupia się na zabezpieczeniu drewnianych obiektów archeologicznych i monitorowaniu zmian środowiska przyrodniczego. W tym celu założono 6 stacji monitoringowych, które umożliwiają kontrolę stanu zabytkowych obiektów. Monitoring biskupiński jest najnowocześniejszym przedsięwzięciem tego typu w Polsce.

Wyjątkowość fenomenu biskupińskiego można określić jak następuje;

- wykopaliska stały się kamieniem milowym w rozwoju polskiej archeologii. Tu zastosowano w okresie przedwojennym po raz pierwszy najnowsze metody dokumentacji (zdjęcia z platform, balonów i samolotów), metodologii prac w terenie podmokłym, współpracy interdyscyplinarnej z naukami technicznymi i przyrodniczymi, edukacji i propagandy.

- rozmach i znaczenie naukowe oraz popularyzatorskie wykopalisk, które stały się znane w całej Europie, są dziełem profesorów Józefa Kostrzewskiego i jego asystenta a potem następcy Zdzisława Rajewskiego.

- w Biskupinie zainicjowano budowę rezerwatu, którego zręby zdążył wznieść prof. Rajewski jeszcze przed swą śmiercią w 1974 r. Obecny wizerunek rezerwatu jest w znaczącym stopniu efektem energicznych działań dyrektora Wiesława Zajączkowskiego.

- z Biskupinem związana została teoria prasłowiańskości rozwijana przez prof. J. Kostrzewskiego. Obecnie środowisko naukowe wysuwa wobec niej liczne zastrzeżenia, lecz należy pamiętać, iż szczególnie w okresie przedwojennym odegrała ona istotną rolę w budowaniu poczucia dumy z odległych korzeni naszej narodowej tradycji.

- Biskupin w dalszym ciągu pozostaje przykładem ośrodka naukowo-edukacyjnego na skalę europejską.

Oferta muzeum biskupińskiego zasadza się na prezentacji zabytkowych reliktyw, kompleksu rekonstrukcji i rozwiniętej działalności edukacyjnej, naukowej i konserwatorskiej. Lekcje muzealne – np. „Jak budowano Biskupin”, „Praca archeologa”, „Życie codzienne w Biskupinie”, „Stroje i ozdoby”, „Najstarsze pismo” – gromadzą w skali rocznej 25 tysięcy młodych ludzi. W pawilonie muzealnym pokrytym trzcinową strzechą o pow. 300m kwadratowych funkcjonuje wystawa stała „Świt historii nad Jeziorem Biskupińskim” (sukcesywnie modernizowana), rocznie organizowanych jest w osobnych dwóch salach do 4 wystaw czasowych. Co dwa lata organizowane są międzynarodowe konferencje archeologiczne we współpracy z oddziałem wrocławskim Polskiej Akademii Nauk oraz liczne konferencje regionalne, np. sprawozdawcze z sezonów wykopaliskowych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. W roku 1993 odbyło się międzynarodowe sympozjum „First International Symposium on Wood Tar and Pitch” poświęcone technikom suchej destylacji drewna od pradziejów do współczesności. Publikacja tego spotkania ukazała się w 1997 roku i w kręgach europejskich specjalistów nazywana jest „Biblią dziegiarską”. Kolejne spotkanie poświęcone tej fascynującej tematyce odbyło się w 2012 roku. Wyniki konferencji międzynarodowych publikowane są w serii Biskupińskie Prace Archeologiczne (tom ostatni, nr 11, pt. „Europa w okresie od VII wieku przed narodzeniem Chrystusa do I wieku naszej ery” ukazał się w tym roku). W roku 2015 staraniem zespołu naukowego Biskupina ukazało się „IV Sprawozdanie biskupińskie”, a wypada wspomnieć że III Sprawozdanie wydano w roku 1950. Prowadzone są zajęcia i warsztaty z zakresu archeologii doświadczalnej (której prekursorem w Polsce jest właśnie Biskupin) – techniki suchej destylacji drewna (dziegieć i smoła drzewna), tkactwo, farbiarstwo, wykonywanie ozdób z brązu, odlewnictwo brązu, obróbka krzemienia, obróbka skóry.

Muzeum Archeologiczne w Biskupinie zarządza obszarem o powierzchni 24 hektarów. Biuro i dyrekcja muzeum znajduje się we wsi Biskupin. Przed rezerwatem umiejscowiono nowoczesne Centrum Obsługi Ruchu Turystycznego, parking, Dom Muzealnika pełniący funkcje akomodacyjne i konferencyjne, magazyn zabytków, Pracownię Konserwacji Muzealiów (w tym Konserwacji Drewna Archeologicznego oraz Pracownię Dendrochronologiczną), bibliotekę, gabinety dla naukowców, warsztaty i ekologiczną kotłownię na organiczne ścinki. Najciekawsze obiekty zbiorów archeologicznych są prezentowane na wystawie stałej. Są to głównie przedmioty związane z pradziejową i wczesnośredniowieczną gospodarką i rozlicznymi rzemiosłami.

W roku 2015 odwiedziło Biskupin 196262 osób. Jest to znaczący postęp w stosunku do lat ubiegłych kiedy to frekwencja wahała się ok. 150 tysięcy zwiedzających. Wśród muzeów archeologicznych w Polsce Biskupin zajmuje pod względem frekwencji zdecydowanie pierwsze

miejsce. Wypada nadmienić, że w skali europejskiej Biskupin „frekwencyjnie” zajmuje miejsce w pierwszej piątce, tuż za takimi potentatami jak Pfahlbaumuseum Unteruhldingen nad Jeziorem Bodeńskim w Niemczech, Archeon w Holandii, Noricum w Austrii i Yorvik City Centre w Anglii.

W ciągu ostatnich 6 lat nastąpił znaczący rozwój infrastruktury rekonstrukcyjnej w obrębie rezerwatu. Wzniesiono nowy kompleks rekonstrukcji grodu kultury łużyckiej na półwyspie. W środku rezerwatu powstała rekonstrukcja wioski wczesnośredniowiecznej z IX-XI wieku. Owalnica składająca się z kilkunastu drewnianych domostw wzniesionych według technik budowlanych stosowanych w wiekach średnich. Wioska pełni funkcję popularyzatorsko-edukacyjną, będąc, szczególnie w czas festynów, miejscem prezentacji rozlicznych wczesnośredniowiecznych rzemiosł i przedstawień teatralno-muzycznych. Najnowszym kompleksem rekonstrukcji są dwa długie domy neolityczne – w jednym pomieszczono wystawę, w drugim prowadzone są zajęcia edukacyjne z młodzieżą. W planach jest wzniesienie rekonstrukcji zabudowy ludności kultury iwieńskiej (ok. 1600-1400 p. n.e.) na tzw. kraalu, wzgórzu we wschodniej partii rezerwatu.

Biskupin jest jedynym rezerwatem archeologicznym w Polsce posiadającym rozwiniętą bazę doświadczalną - poletka doświadczalne z roślinami uprawianymi przez mieszkańców grodu k. łużyckiej, lecz także ludność okresu neolitu i wczesnego średniowiecza. Na rozległej łące, z małym leśnym kompleksem, wypasane jest stado owiec wrzosówek (ok. 60 osobników) będących odpowiednikiem owiec pradziejowych. Naszą dumą jest stado koników polskich tzw. tarpanów oraz woły rasy polskiej czerwonej i kozy długorogie.

Rezerwat stał się miejscem akcji produkcji filmowych – „Stara baśń – gdy słońce było bogiem” i „Ogniem i mieczem” w reżyserii Jerzego Hoffmana oraz „Tajemnica Sagali” w reżyserii Jerzego Łukaszewicza.

Festyn Archeologiczny w Biskupinie organizowany jest już po raz 22, tym razem z mottem „Biskupin archeo-fashion week”. Na pomysł zorganizowania pierwszego festynu w 1995 roku wpadli Wiesław Zajączkowski, szef Biskupina i prof. Aleksander Bursche z Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego. Każdy Festyn nosił wiodące motto poświęcone dawnym ludom i kulturom (Celtowie, Bałtowie, Wikingowie, starożytny Egipt, Japonia, Słowianie średniowiecza, Indian summer) a także tematом ogólniejszej natury – Kobieta i mężczyzna w przeszłości, Między nami barbarzyńcami, Berło – miecz – sakiewka, W poszukiwaniu minionego czasu, Wielkie odkrycia i wynalazki, Od Popiela do Piasta, Polak – Węgier dwa bratanki, Ruś znana i nieznaną, Smaki w przeszłości, Kamień- brąz – żelazo, Archeologia – zawód czy przygoda?, Polska Piastów. Za każdym razem w Festynie bierze udział ok. 200 wykonawców, odtwórcy dawnych rzemiosł i obyczajów, lecz także studentów, dla których jest to wyjątkowa okazja aby doszkolić się w trudnej sztuce popularyzacji i edukacji. Prezentowane są rozliczne projekty, rzemiosła poczynając od obróbki krzemienia, drewna,

skóry, wykonywania strojów, przygotowania stawy, wykonywania dłubanki, budownictwo, medycyny, broń i oręż wojowników – po przedstawienia teatralne, tańce, śpiewy, konkursy, pogadanki, spotkania z ciekawymi ludźmi, wystawy i wspólne ze zwiedzającymi działania. Festyny biskupińskie (ten wrześniowy jest główny, lecz w Biskupinie ma miejsce również festyn wiosenny na początku maja, Turniej łuczników, Zawody Siłaczy – czyli dawne sporty, warsztaty ceramiczne i tekstylne) stały się znaczącą imprezą na mapie kraju popularyzującą dawne tradycje na dużą skalę i w sposób kompetentny, daleki od coraz bardziej modnych imprez, które zwą się festynami a są tylko odmianą odpustu i jarmarku. Frekwencja na Festynach w Biskupinie wahała się od 40 do 80 tysięcy osób w ciągu 9 dni (zawsze jest to trzeci tydzień września od soboty do następnej niedzieli). Najlepszy pod tym względem był Festyn „Indian summer” w 2003 roku gdy frekwencja sięgnęła ponad 80 tys. osób. Wypada jednak nadmienić, że względów poznawczych frekwencja 50-60 tys. pozwala bez czekania w kolejkach do stoisk zaspokoić ciekawość zwiedzających. Dodatkowymi atrakcjami Festynów są – pokazy pracy pletwonurków w poszukiwaniu podwodnych zabytków (tu raczej ich replik), rejsy dłubanką po jeziorze, rejsy również po jeziorze „Weletem” – repliką statku wiosłowego z X-XI stulecia, pokaz orki pradziejowej z użyciem wołów rasy polskiej czerwonej, przejażdżka na tarpanie, kąpiel w drewnianej balii, niecenie ognia starożytną metodą, wprowadzenie najmłodszych do sensu pracy archeologa w specjalnie przygotowanym wykopie. W tym czasie kursuje też kolejka wąskotorowa na trasie Żnin – Biskupin – Gąsawa. Wydarzeniem bez precedensu jest publikowanie od 1996 roku w ciągu 9 dni w trakcie każdego Festynu „Gazety Biskupińskiej”, redagowanej przez zespół tygodnika „Pałuki” przy kurateli biskupińskich archeologów, bezpłatnego dziennika z aktualnym programem i ciekawymi, popularnonaukowymi artykułami oraz rubryką poświęconą temu co o Biskupinie pisali dawniej wielcy i mali tego świata. „Gazeta Biskupińska” jest też dostępna w wersji zdigitalizowanej na stronie internetowej tygodnika „Pałuki”.

Festyny niewątpliwie podtrzymują popularność Biskupina a jednocześnie ściągają do regionu kujawsko-pomorskiego ludzi z odległych stron.

W 2006 roku Unia Europejska przyznała Biskupinowi nagrodę Europa Nostra –za ochronę dziedzictwa kulturowego oraz przemyślaną edukację i popularyzację. Niezwykle prestiżowa Europa Nostra postrzegana jest nie tylko w środowisku naukowym jako archeologiczny Nobel.

Wojciech Piotrowski

sekretarz naukowy Muzeum Archeologicznego w Biskupinie

kontakt: wojbiskupin@wp.pl